

НОВ ТИП ЗЛАТНА ПЕРПЕРА НА ВИЗАНТИЙСКИТЕ ИМПЕРАТОРИ АНДРОНИК III С ЙОАН V (1339-1341)

Константин ДОЧЕВ

В изследването на цялостната история на византийската нумизматика като най-труден и все още слабо представен е периодът, през който най-дълго е управлявала династията на Палеолозите (1259-1453). Публикуването на един или друг неизвестен тип сребърни и предимно медни монети не е изненадващ факт, но когато става дума за неизвестна златна перпера, това вече не е само изненадващо, но и приятно събитие. Неотдавна се получи информация със съответни фотоснимки за открита преди години твърде интересна смесена колективна находка, съдържаща около 25-30 златни перпери на Палеолозите, както и на около 30 сребърни монети на цар Иван Александър с Михаил Асен, Второ сребърно монетосечене, сечени в Търново в периода 1332-1355 г. Находката е била открита по време на земеделска дейност на ок. 3-4 км южно от гр. Дряново, област Габрово, Централна Северна България, в предпланините на Стара планина. Земеделският имот се намира в близост до левия бряг на р. Дряновска, която извира от Стара планина и се влива в р. Янтра, в южния квартал на Велико Търново. Златните и сребърните монети са били разпръснати в диаметър на ок. 1-2 м. Според показаните снимки само на 12 монети находката се е състояла от перпери на Андроник II с Михаил IX (1294-1320), на Андроник II с Андроник III (1320-1341), Андроник III с Ана Савойска и Йоан V Палеолог (1328- 1341) и Йоан V с Йоан VI Кантакузин (1341-1347). Между тях се откри екземпляр перпера от непознат досега монетен тип, който със сигурност е от емисия, пусната от Андроник III по повод на важно дворцово събитие. Тук е уместно да припомним, че по време на управлението на младия император, известен със своя буен и непостоянен характер, със склонност към постоянни авантюри, златното византийско монетосечене е в своя залез по отношение на количеството отсечени златни номизми. В периода до ок. 1320 г. масово се издават златните перпери с имената на Андроник II и

Михаил IX Палеолог, които, макар и с ниска каратност от ок. 13- 14 карата (Grierson 1999, 129, Tab.10), намират широко разпространение не само във Византия, но и в целия Европейски югоизток, включително и в българското царство (Bendall, Donald 1979, 61, 1; Grierson 1999. Pl.15-16, 1294-1303; Lianta 2011, 244-246, 740-753; Дочев 2017, Каталог, 259-270) (**табло XLVII 1**). При съвместното управление на Андроник II и неговия внук Андроник III, син на Михаил IX, чието начало би трябвало да се постави към 1316, а не към 1325 г. (Gregoras 1829, 373, 14), интензивността на златното византийско монетосечение се запазва в размер на няколко милиона номизми, независимо, че вложеното в тях злато спада до 11-12 карата (Bendall, Donald 1979, 108, 1; Grierson 1999. Pl. 30, 493-503; Lianta 2011, 817-818; Дочев 2017, Каталог, 383-394) (**табло XLVII 2**).

Амбицията на младия Андроник III за еднолична власт довежда през 1321 г. до начало на гражданска война между неговите привърженици и лоялната към дядо му Андроник II византийска столична аристокрация. През 1325 г. е постигнато мирно споразумение между Андроник II и Андроник III за съвместно управление, но още през 1327 г. военните действия са подновени, които карат стария император да абдикира в полза на младия василевс през следващата 1328 г. Към краткото съвместно управление на дядо и внук, продължило само три години, а те са всъщност година и половина, се отдават многобройни емисии златни перпери с надпис ANΔPONIKOC – ANΔPONIKOC. Според някои предварителни статистически данни тяхното количество е почти еднакво с общия обем златни перпери на Андроник II с Михаил IX, сечени в периода 1294-1320/1325 г., възлизащи на няколко десетки милиона екземпляра (Дочев 2017, 138-139). Част от перперите, отдавани на Андроник II с Андроник III, имат най-ниско златно съдържание от 11-12 карата, като се отличават и с твърде схематичен, грубоват стил, особено при представянето на фигурите на двамата императори, Христос и Богородица. Надписите са непълни и подражателни, предимно от по три и четири букви, много често погрешно изписани, като AИΔIK – AИΔIK и варианти. Сиглите върху обратните страни са от по една буква или с усложнени, грубо изписани монограми. Извънредно голямото количество на тези перпери с по-грубоват стил са дали основание те да бъдат вече определени като емисии „type immobilise“ – неподвижен тип, издавани и след смъртта или абдикацията на даден владетел (Дочев 2017, Каталог, 395-404) (**табло XLVII 3**). По стара практическа традиция монетарните власти на Андроник III продължили сеченето в големи количества популярен тип златни номизми до изчерпване на ресурсите, които досега изцяло се отнасяха към краткото съвместно управление на Андроник II

с неговия внук Андроник III в периода 1325-1328 г. Същите покъсни перпери, сечени вече при управлението на Андроник III, флорентинският търговски наблюдател Франческо Пеголоти определя като „най-нови перпери, съдържащи 11 карата злато“:... *Perperi nuovi nuovi a carati 11*” (Pegolotti 1936, 289).

Ако се върнем отново към разглеждания екземпляр златна перпера от неизвестен иконографски монетен тип на Палеолозите, ще се отбележи, че той по начин на изработка, изписване на владетелските имена и оформление на ядрото е твърде сходен с многобройните перпери от типа „Андроник II с Андроник III“, сечени и по времето на управлението на императора-внук (1328-1341), като един вид монетосечене “*type immobilise*” – неподвижен тип. Върху лицевата (вдлъбнатата) им страна са представени коленичили насреща възрастен император с брада (вляво) и младши император с голобрадо лице (вдясно), над тях Христос ги коронясва. Около фигурата на старшия император (вляво) е изписан кръгов надпис АИДР, а около младшия император (вдясно) – вертикален надпис I ω. На обратната страна е представена традиционната сцена Богородица Оранта сред стените на Константинопол. Отляво на нея е изписана двойна сигла от буквите ΚΛ, а вдясно – буквата Λ. Те са много често срещани върху перперите от късните емисии на Андроник II с Андроник III, предимно от “*type immobilise*”, сечени при управлението на Андроник III. Нейното тегло е 3,25 г, а размера – 25/26 мм (**табло XLVII 4**)¹. Началните букви на двата антропонима ΑΝΔΡΟΝΙΚ – ΙΩΑΝ недвусмислено показват, че тази неизвестна монетна емисия перпери е пусната при управлението на Андроник III, вероятно в края на неговото управление, в периода 1338-1341 г., когато неговият единствен син Йоан е навършил седем години (роден през 13 юни 1332 г.) (Paradopolus 1962, 46), а неговият баща Андроник умира на 44 години след кратко боледуване на 15 юни 1341 г. Тази годишнина на престолонаследника, за която липсват подробни писмени извори, все пак е била отбелязана не само с необходимата акламационно-рангова церемония, но и с пускането на специална, макар и малка по количество монетна емисия от златни перпери с имената на Андроник III и бъдещия император Йоан Палеолог. В същия период (1338/1339 – 1341) трябва да се датират и златните перпери с имената на Андроник III, Ана Савойска и Йоан V (Bendall, Donald 1979, 116, 1; Grierson 1999, Pl. 52, 942-943; Lianta 2011, 845; Дочев 2017, Каталог, 406-411), както и техните сребърни и медни монети (**табло XLVII 5**).

¹ Този екземпляр е представен първоначално само с фотоснимка, без коментар, в монографията на автора (Дочев 2017, табло IV.7).

Засега златните монетосечения по времето на Андроник III Палеолог могат да се представят в следната хронологическа последователност:

Първо златно монетосечение „*type immobilise*” – “Андроник II с Андроник III Палеолог” (1328 -1341/1352);

Второ златно монетосечение – Андроник III с Йоан V Палеолог (1339 – 1340);

Трето златно монетосечение – Андроник II с Йоан и Ана Савойска (1339 – май/юни 1341).

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА:

Дочев 2017: К. Дочев. Монети на византийската фамилия Палеолози в паричното обръщение на българската държава 1059-1396 г. Велико Търново, 2017.

Bendall, Donald 1979: S. Bendall and P. Donald. The Later Palaeologan Coinage 1282- 1453. London, 1979.

Gregoras 1829: Nicephorus Gregoras. Byzantina Historica, ed. L. Schopen; I. Bekker. Bonn, 1829-1855.

Grierson 1999: P. Grierson. Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whitmore Collection, vol. five, Michael VIII to Constantine XI 1258 – 1453. Two parts. Washington D.C.1999.

Lianta 2011: E. Lianta. Late Byzantine Coins 1204-1453 in the Ashmolean Museum University of Oxford. London, 2011.

Papadopolus 1962: Versuch einer Genealogie der Palaiologen 1259-1453. Amsterdam, 1962.

Pegolotti 1936: F. B. Pegolotti. La Pratica de la mercatura. Ed. Allan Evans. The Medieval Academy of America. Publ. № 24. Cambridge. Massachusetts, 1936.

ТЕКСТ КЪМ ИЛЮСТРАЦИИТЕ:

Табло XLVII 1. Перпера на Андроник II с Михаил IX Палеолог

Табло XLVII 2. Перпера на Андроник II с Андроник III Палеолог, редовна емисия

Табло XLVII 3. Перпера на Андроник II с Андроник III, „*type immobilise*”

Табло XLVII 4. Перпера на Андроник III с Йоан V Палеолог (1338/1339-1341)

Табло XLVII 5. Перпера на Андроник III с Йоан V Палеолог и Ана Савойска (1338 - 1341, до м. юни)

NEW VARIANT OF GOLDEN PERPERA OF ANDRONICUS III
WITH IOANNES V PALAIOLOGOS (1338-1341)

Constantine Dochev

(Summary)

The period of the longest reign of Palaiologan Dynasty (1259-1453) seems to be the most complicated and yet poorly presented in the study of the whole history of the Byzantine numismatics. The release of one or another unknown type of silver and mainly copper coins is far beyond surprising but when it comes to an unknown type of perpera, it is not only a surprising but also a pleasant event.

Recently we received information accompanied by relevant photos about a very interesting mixed hoard found years ago containing 25 – 30 golden perpera of the Palaiologos and also 30 silver coins of Tsar Ivan Alexander with Michael Assen, Second silver coinage, Tarnovo, from the period of 1332 – 1355. The hoard was found during agricultural work about 3 – 4 km south of Dryanovo town, Gabrovo region, Central Northern Bulgaria, in the foothills of the Balkan, close to the left bank of Dryanovska River. The golden and silver coins were scattered within a diameter of 1 – 2 m. According to the photos of 12 coins, the hoard was composed of perpera of Andronicus II with Michael IX (1294-1320), Andronicus II with Andronicus III (1320-1341), Andronicus III with Anna of Savoy and Ioannes V Palaiologos (1328-1341) and Ioannes V with Ioannes VI Cantacuzenus (1341-1347). Among them appeared a perpera of a coin type unknown so far. According its formal analysis, it is similar to the numerous perpera of the type of Andronicus II with Andronicus III struck also under the reign of the Emperor – grandson (1328-1341) as a coinage of *type immobilise* – immovable type issued after the death or abdication of a certain monarch. Their obverse (the concave side) represent kneeling front an old-aged bearded emperor (left) and a younger beardless emperor (right), and Christ above crowning them. A round legend is running around the figure of the elder emperor (left) ΑΙΔΡ, and around the younger emperor (right) – a vertical legend Ι Θ. The reverses bear the traditional scene of Theotokos Orans between the walls of Constantinople. A double sigla of ΚΑ is written to the left of her, and the character of Α – to the right. They appear very often on the perpera of the later emissions of Andronicus II with Andronicus III

mainly of *type immobilise* struck under Andronicus III. Their weight is 3,25 g, and the size – 25/ 26 mm. The initial characters of both homonyms ANΔPONIK –

I ΘΔAN unambiguously show that this unknown coin emission of perpera was minted under Andronicus III probably at the end of his reign, during the period of 1338 – 1341, when his only son Ioannes was 7 years old (born in 1331). The anniversary of the heir to the throne, about which we have not any definite written data, was celebrated with the due acclamation – rank ceremony as well as with the issue of a special although small coin emission of golden perpera bearing the names of Andronicus III and the future Emperor Ioannes Palaiologos. From the same period (1338-1341) we have to date also the golden perpera in the names Andronicus III with Anna of Savoy and Ioannes V as well as their silver and copper coins.